ISSN 2078-6794. Вісник Львівського університету. Серія мист-во. 2026. Вип. 28. С. 65–72
Visnyk of the Lviv University. Series Art Studies. Issue 28. P. 65–72

УДК 78.071.2.071.4.091:378.013.77.016.011.3-057.87
DOI: http://dx.doi.org/10.30970/vas.28.2026.65-72

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА В ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Марія КАМІНСЬКА

ORCID: https://orcid.org/0009-0001-9151-5848
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра музикознавства та хорового мистецтва,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: kaminskamaria@gmail.com

Христина НАЗАРЧУК

ORCID: https://orcid.org/0009-0003-7374-0026
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра музикознавства та хорового мистецтва,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: hrystyna.nazarchuk@lnu.edu.ua

Проведено комплексний аналіз діяльності концертмейстера у системі вищої музичної освіти з акцентом на його роль у професійній підготовці майбутніх диригентів. Розглянуто еволюцію поняття “концертмейстер” у наукових джерелах та окреслено специфіку його функціонування в освітньому просторі, де ця професія виходить за межі суто акомпаніаторської практики. Обґрунтовано положення про багатофункціональний характер діяльності концертмейстера, що поєднує виконавський, педагогічний і психологічний компоненти.

Особливу увагу приділено характеристиці професійних умінь концертмейстера, необхідних для ефективної роботи з диригентами, зокрема здатності читати з листа, швидко орієнтуватися в партитурі, передавати стильові, ритмічні та динамічні особливості музичного твору, а також точно реагувати на диригентські жести. Виділено значення навички читання з аркуша як основного елементу професійної компетентності концертмейстера у класі диригування, що забезпечує мобільність у роботі з різноплановим репертуаром і сприяє формуванню інтерпретаційного мислення студентів.

Розкрито специфіку взаємодії концертмейстера, викладача та студента в навчально-виховному процесі, наголошено на важливості партнерських відносин і творчого діалогу між учасниками освітнього процесу. Висвітлено педагогічну роль концертмейстера як першого помічника викладача у формуванні диригентської техніки, навичок роботи з уявним хором чи оркестром, уміння коригувати звучання та раціонально планувати репетиційний час.

© Камінська Марія, Назарчук Христина, 2026

Окремо акцентовано на психологічному аспекті діяльності концертмейстера, який є у створенні атмосфери довіри, підтримці сценічної впевненості студентів і посередницькій функції між студентом і викладачем. Доведено, що саме ця складова значною мірою сприяє гуманізації освітнього процесу у закладах вищої музичної освіти.

Зроблено висновок про необхідність подальшого наукового осмислення та методичного впорядкування діяльності концертмейстера як повноправного суб'єкта освітнього процесу, що відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх диригентів.

Ключові слова: концертмейстер, вища музична освіта, професійна підготовка диригента, читання з листа, диригентська підготовка, педагогічна взаємодія, психологічні аспекти музичної діяльності.

Постановка проблеми. У сучасній системі вищої музичної освіти діяльність концертмейстера відіграє важливу роль у професійній підготовці майбутніх диригентів і виконавців. Попри багатофункціональний характер цієї професії, що поєднує виконавський, педагогічний і психологічний компоненти, значення концертмейстера в освітньому процесі часто залишається недостатньо усвідомленим і методично неструктурованим. Особливої актуальності проблема набуває у класі диригування, де від рівня професійної компетентності концертмейстера залежить ефективність формування диригентських умінь, розвиток навичок читання з листа, інтерпретаційного мислення та здатності до творчої взаємодії з виконавським колективом. З огляду на це постає необхідність комплексного осмислення ролі концертмейстера як активного учасника навчально-виховного процесу у закладах вищої музичної освіти.

Аналіз попередніх досліджень. Особливості діяльності концертмейстера в сучасному соціокультурному середовищі висвітлено в дослідженні української науковиці Т. Молчанової. Окремі сторони роботи концертмейстера розглянуто у статті Є. Епштейна. Важливим джерелом для цього дослідження стала також документація, що стосується діяльності піаніста-акомпаніатора та оприлюднена на сайті одного з американських музичних освітніх закладів – Crane School of Music [14]. Значний інтерес для осмислення сутності концертмейстерської практики та її значення в оркестровому виконавстві становить інтерв'ю Г. Ньюмана з Дейлом Барлтропом – першою скрипкою симфонічних оркестрів Канади та Австралії [15].

Історичні аспекти діяльності концертмейстера отримали певне наукове обґрунтування у вітчизняному музикознавстві. Актуальні проблеми, пов'язані з цим видом виконавської діяльності, також відображені у низці праць. Водночас сучасна практика концертмейстерства, характерна передусім для зарубіжної освітньої системи, досі не стала предметом ґрунтовного аналізу українських дослідників, що й зумовлює необхідність звернення до неї.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування ролі концертмейстера у системі професійної підготовки студентів диригентських спеціальностей та

визначення основних напрямів його виконавської, педагогічної й психологічної діяльності в умовах навчального процесу закладів вищої музичної освіти.

Завдання дослідження. Відповідно до поставленої мети в дослідженні передбачено розв'язання таких завдань:

1. Проаналізувати наукові підходи до трактування поняття "концертмейстер" у контексті музичного виконавства та музичної освіти.
2. Визначити основні функції концертмейстера у навчальному процесі, зокрема виконавську, педагогічну та психологічну.
3. Охарактеризувати специфіку діяльності концертмейстера у класі диригування.
4. Розкрити значення навички читання з листа як основного компонента професійної компетентності концертмейстера.
5. Виявити роль концертмейстера у формуванні інтерпретаційного мислення, диригентської техніки та сценічної впевненості студентів.
6. Окреслити психологічні аспекти взаємодії концертмейстера, викладача й студента в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Концертмейстер (від нім. *Konzertmeister* – "майстер концерту") традиційно визначається як перший скрипаль оркестру, музикант, який координує роботу інструментальних груп і за потреби може замінити диригента або окремого виконавця в оперному чи симфонічному колективі [10, с. 25]. У наукових джерелах це поняття трактується досить чітко, проте його роль у структурі музичної освіти пояснюється неоднозначно. Зокрема, Т. Молчанова визначає концертмейстера як піаніста, що співпрацює з вокалістами й інструменталістами, працює у хореографічних, хорових, оперно-симфонічних класах і театрах, надаючи виконавську, методичну та психологічну підтримку завдяки знанню специфіки різних видів музичного виконавства, умінню виправляти помилки та створювати сприятливу атмосферу співпраці [5, с. 115].

Фах концертмейстера поєднує функції виконавця, акомпаніатора та педагога. Він повинен орієнтуватися в особливостях інструментів і голосів, знати їхні технічні можливості, володіти професійною термінологією, розуміти стильові й формотворчі засади музичного твору, уміти читати з листа, транспонувати, виконувати хорові партії та результативно співпрацювати з диригентом [13]. Його діяльність є важливою складовою музичного виконавства й освітнього процесу, адже концертмейстер має оперативно працювати з партитурою, допомагати у засвоєнні матеріалу, забезпечувати узгодженість темпу, ритму й динаміки, а також чутливо реагувати на особливості співочого дихання соліста [12, с. 245].

Суттєвим компонентом професійної діяльності концертмейстера є здатність точно зчитувати диригентські жести, передавати штрихи, нюанси та агогічні відтінки, що набуває особливої актуальності у співпраці з хоровими колективами [9, с. 35]. Результативність концертного виступу значною мірою залежить від якості підготовки, яка охоплює ґрунтовний аналіз музичного тексту, осмислення художнього образу та узгодження інтерпретаційних підходів між усіма учасниками виконавського процесу. При цьому музикант

повинен глибоко відчувати стиль епохи, адекватно відтворювати динаміку, штрихи й темброві барви [4, с. 19].

Репетиційна робота в концертній залі створює умови для досягнення необхідного звукового балансу й адаптації до акустичних особливостей простору. У цьому процесі концертмейстер сприяє формуванню сценічної впевненості виконавців, реалізуючи також педагогічно-психологічну функцію [1, с. 523]. Під час опрацювання хорових партитур він аналізує не лише музичний, а й поетичний текст, форму, фактурну організацію, розподіл голосів, інтонаційні та динамічні особливості. Ефективність цієї роботи значною мірою забезпечується тісною взаємодією педагога, концертмейстера та студента, що сприяє формуванню цілісної художньої інтерпретації.

У процесі виконання концертмейстер орієнтується на диригента, ґрунтовно володіє партитурою, відчуває ритмічну структуру, динаміку та характер музики [9]. Інтерпретація хорових і оркестрових партитур потребує одночасного осмислення кількох музичних ліній і передання тембрового багатства інструментів. Важливими є навички раціонального використання педалі, забезпечення рівномірного звучання акордів і швидкого читання з листа, що гарантує мобільність у роботі з різноплановим репертуаром.

Для концертмейстера характерні висока концентрація уваги та здатність одночасно контролювати нотний текст, клавіатуру, жести диригента й звуковий баланс. Його професійність виражається у швидкому осмисленні художнього змісту твору, умінні виокремлювати головне, точно передавати форму, ритміку та гармонічну структуру музичного матеріалу. Залежно від виконавської ситуації він може підтримувати вокальні партії a cappella або виконувати активну інструментальну роль, формуючи разом із хором цілісний художній результат [8, с. 57].

Формування майстерності концертмейстера відбувається через поєднання природних здібностей, технічної вправності та глибокого знання специфіки професії [3, с. 29]. У сучасному музичному просторі важливу роль відіграють цифрові ресурси: нотні редактори (Sibelius, Finale), програми для звукозапису, мультимедійні програвачі (Aimp, Winamp), онлайн-курси, вебінари та дистанційні конкурси. Залучення цих інструментів розширює можливості професійного зростання, підвищує продуктивність діяльності та робить творчу практику концертмейстера більш відкритою й різноманітною.

Особливе місце в структурі професійної підготовки концертмейстера посідає навичка читання з листа. Видатна оперна концертмейстерка Ніна Скоробогатько наголошувала: “Піаніст-акомпаніатор і оперний концертмейстер перш за все повинні мати добрий слух і міцну пам’ять, цілком володіти інструментом, уміти вільно читати ноти з листа, транспонувати, орієнтуватись в ансамблях, мати добрий музичний смак, відчувати різні стилі у творах композиторів” [9, с. 294]. Водночас читання з листа не зводиться лише до точного відтворення нотного тексту, а потребує аналітичного осмислення твору, збереження його образно-емоційної сфери та стильових ознак.

Формування цієї навички забезпечується переходом від зорової фіксації нот до створення цілісного музичного образу. У класі диригування піаністам-концертмейстерам доводиться регулярно працювати з новими хоровими

творами та клавірами, що зумовлено необхідністю засвоєння широкого репертуару. Саме тому швидке читання з листа є головною складовою їхньої професійної компетентності.

Розвиток умінь читання з аркуша пов'язаний із формуванням внутрішнього слуху, музичного мислення та аналітичних здібностей. Важливо оперативно осягати художній зміст, виявляти характерні риси звучання, орієнтуватися у фактурі та гармонічній структурі твору. Дотримання принципу "забігання наперед" у зоровому та слуховому сприйнятті забезпечує безперервність виконання та є важливою умовою професійної діяльності концертмейстера. "Піаніст повинен уміти швидко групувати ноти за їх смисловою належністю (мелодичною, гармонічною) і саме в такому зв'язку їх сприймати. Таке сприйняття відразу активізує музичне мислення, музичну пам'ять і таким способом дає імпульс творчій уяві музиканта" [6, с. 161].

У класі диригування концертмейстер є першим помічником педагога й важливим партнером студента. Він сприяє формуванню навичок роботи з уявним хором чи оркестром, допомагає відпрацьовувати ауфтакти, чіткість жестів і логіку диригентського мислення, не нав'язуючи власної інтерпретації. Така співпраця готує студента до практичної взаємодії з реальним колективом, навчає коригувати звучання, своєчасно зупиняти виконання й раціонально планувати репетиційний час.

Упродовж багаторічного навчального процесу концертмейстер виконує не лише безпосередні функції акомпаніатора. Індивідуальні заняття формують особливий тип взаємин, у яких студент сприймає тандем "педагог + концертмейстер" як єдину команду. З часом їхні методичні підходи поєднуються в цілісну концепцію роботи. Завдяки постійному спостереженню за процесом навчання концертмейстер часто тонко відчуває стан студента, розуміє складність ситуації зсередини, а його делікатне втручання в перебіг уроку може бути надзвичайно результативним.

Особливо значущою є його роль у психологічному вимірі. Концертмейстер може однаково довірливо спілкуватися як зі студентами, так і з викладачами, виконуючи функцію своєрідного посередника. Він допомагає залагоджувати напружені моменти, пом'якшувати конфлікти, створювати атмосферу взаєморозуміння [7, с. 126].

Отже, діяльність концертмейстера у закладах вищої музичної освіти має багатовимірний характер, поєднуючи виконавський, педагогічний і психологічний компоненти. Саме така комплексність зумовлює його важливу роль у професійному становленні майбутніх диригентів і гуманізації освітнього процесу, хоча значення цієї діяльності досі не завжди отримує належну оцінку.

Висновки. Завдяки проведеному дослідженню з'ясовано, що концертмейстер у системі вищої музичної освіти постає як багатофункціональний фахівець, діяльність якого виходить за межі суто акомпаніаторської практики. Його професійна роль поєднує виконавські, педагогічні та психологічні функції, що забезпечують ефективність навчального процесу, зокрема у класі диригування.

Доведено, що високий рівень професійної компетентності концертмейстера, зокрема сформованість навички читання з листа, уміння працювати з партитурою та орієнтуватися на диригентські жести, є важливою умовою якісної підготовки майбутніх диригентів. Головним чинником успішної взаємодії є також психологічна

підтримка студентів, формування атмосфери довіри й партнерства, що сприяє подоланню сценічної невпевненості та розвитку творчої ініціативи.

Отже, діяльність концертмейстера варто розглядати як невід'ємну складову навчально-виховного процесу у закладах вищої музичної освіти, що потребує подальшого наукового осмислення та методичного впорядкування з урахуванням сучасних вимог професійної підготовки музикантів.

Список використаної літератури та джерел

1. Афанасьєва Е. Ю. Сучасні вимоги до професійної роботи концертмейстера у вищих мистецьких навчальних закладах. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 521–524.

2. Боровицька О. М. Концертмейстерська діяльність: проблема дефініції поняття, сутність феномену, сучасні реалії виконавства. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 476–479.

3. Гургула Р. І., Єфремова І. М. Педагогічний аспект підготовки майбутнього піаніста-концертмейстера. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75, Т. 1. С. 26–31.

4. Дячук-Ставицький Л. М. Методика викладання концертмейстерського класу. Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ ім. Тараса Шевченка", 2010. 81 с.

5. Молчанова Т. Мистецтво піаніста-концертмейстера : навч. посібник. Львів : ДМА, 2007. 216 с.

6. Переверзєва О. Поліфункціональність професійних компетенцій концертмейстера як педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2019. № 10. С. 158–164. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.166385

7. Переверзєва О. В. Психологічні та творчі аспекти роботи концертмейстера в процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки*. 2019. № 4. С. 123–128.

8. Поліщук А. В., Сабрі С. С. Методичні аспекти роботи концертмейстера з хоровим колективом. *Вінок митців і мисткинь*. 2019. № 1 (184). С. 56–58.

9. Скоробогатько Н. Нотатки оперного концертмейстера. Київ : Музична Україна [рік вид. невідомий]. 330 с.

10. Строчан Н. М. Специфіка концертмейстерської роботи в контексті творчої співпраці із солістом. *Вісник Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2016. Вип. 20 (25). С. 24–28.

11. Теорія і практика акомпанементу : навч.-метод. посібник до курсу "Концертмейстерський клас" та "Основи праці в студії" для студентів мистецьких спеціальностей / уклад. : І. Г. Стотика, Е. А. Власенко, Я. В. Сопіна, О. В. Стотика ; за заг. ред. І. Г. Стотики. Мелітополь : МДПУ, 2018. 127 с.

12. Шпитальна І. М. Формування вмінь і навичок, необхідних для концертмейстера. *Освіта і наука : зб. наук. праць*. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 244–245.

13. Ярошевська Л. В. Диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах Нової української школи : навч.-метод. посібник. Миколаїв : РАЛполіграфія, 2020. 333 с.

14. CRANE. The Crane School of Music (SUNY Potsdam). Accompanying Contract. URL: https://www.potsdam.edu/sites/default/files/documents/academics/Crane/current/forms/Contract_F06.pdf (дата звернення: 23.02.2026).

15. Newman G. The anatomy of a concertmaster: an interview with the VSO's Dale Barltrop. URL: https://www.vanclassicalmusic.com/the-anatomy-of-a-concertmaster-an-interview-with-the-vsos-dale-barltrop/ (дата звернення: 23.02.2026).

References

1. Afanasieva, E. Yu. (2017). Suchasni vymohy do profesiinoi roboty kontsertmeistera u vyshchykh mystetskykh navchalnykh zakladakh. *Molodyi vchenyi*, 11 (51), 521–524 [in Ukrainian].

2. Borovytska, O. M. (2018). Kontsertmeisterska diialnist: problema definitsii poniattia, sutnist fenomenu, suchasni realii vykonavstva. *Molodyi vchenyi*, 4 (56), 476–479 [in Ukrainian].

3. Hurhula, R. I., Yefremova, I. M. (2021). Pedahohichnyi aspekt pidhotovky maibutnoho pianista-kontsertmeistera. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 75, 1, 26–31 [in Ukrainian].

4. Diachuk-Stavytskyi, L. M. (2010). *Metodyka vykladannia kontsertmeisterskoho klasu*. Luhansk : Vyd-vo DZ "LNU im. Tarasa Shevchenka" [in Ukrainian].

5. Molchanova, T. (2007). *Mystetstvo pianista-kontsertmeistera : navch. posibnyk*. Lviv : DMA [in Ukrainian].

6. Pereverzieva, O. (2019). Polifunktsionalnist profesiinykh kompetentsii kontsertmeistera yak pedahohichna problema. *Molod' i rynok*, 10, 158–164. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.166385 [in Ukrainian].

7. Pereverzieva, O. V. (2019). Psykholohichni ta tvorchi aspekty roboty kontsertmeistera v protsesi dyryhentsko-khorovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Seriia : Psykholoho-pedahohichni nauky*, 4, 123–128 [in Ukrainian].

8. Polishchuk, A. V., Sabri, S. S. (2019). Metodychni aspekty roboty kontsertmeistera z khorovym kolektyvom. *Vinok myttsiv i mystkyn*, 1 (184), 56–58 [in Ukrainian].

9. Skorobohatko, N. *Notatky opernoho kontsertmeistera*. Kyiv : Muzychna Ukraina [year of publication unknown] [in Ukrainian].

10. Strochan, N. M. (2016). Spetsyfika kontsertmeisterskoho roboty v konteksti tvorchoi spivpratsi iz solistom. *Visnyk Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*, 20 (25), 24–28 [in Ukrainian].

11. Teoriia i praktyka akompanementu: navchalno-metodychnyi posibnyk do kursu "Kontsertmeisterskyi klas" ta "Osnovy pratsi v studii" dlia studentiv mystetskykh spetsialnostei. (2018) / uklad. : I. H. Stotyka, E. A. Vlasenko, Ya. V. Sopina, O. V. Stotyka ; zah. red. Stotyky I. H. Melitopol : MDPU [in Ukrainian].

12. Shpytalna, I. M. (2017). Formuvannia vmin i navychok, neobkhidnykh dlia kontsertmeistera. *Osvita i nauka* : zb. Nauk. prats. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, 244–245 [in Ukrainian].

13. Yaroshevska, L. V. (2020). Dyryhentsko-khorova pidhotovka maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly: navchalno-metod. posibnyk. Mykolaiv : RALpolihrafiia [in Ukrainian].

14. CRANE. The Crane School of Music (SUNY Potsdam). Accompanying Contract. Retrieved from https://www.potsdam.edu/sites/default/files/documents/academics/Crane/current/forms/Contract_F06.pdf (access date: 23.02.2026) [in Ukrainian].

15. Newman, G. The anatomy of a concertmaster: an interview with the VSO's Dale Barltrop. Retrieved from https://www.vanclassicalmusic.com/the-anatomy-of-a-concertmaster-an-interview-with-the-vsos-dale-barltrop/ (access date: 23.02.2026) [in Ukrainian].

THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE ACCOMPANIST IN THE PROCESS OF STUDENTS' CONDUCTING TRAINING

Mariia KAMINSKA

Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Musicology and Choral Art,
18 Valova Str., Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: kaminskamaria@gmail.com

Khrystyna NAZARCHUK

Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Musicology and Choral Art,
18 Valova Str., Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: hrystyna.nazarchuk@lnu.edu.ua

The article presents a comprehensive analysis of the concertmaster's activity within the system of higher music education, with a particular focus on his or her role in the professional training of future conductors. The evolution of the concept of "concertmaster" in scholarly sources is examined, and the specificity of its functioning in the educational context is outlined, where this profession extends beyond the framework of purely accompanimental practice. The study substantiates the multifaceted nature of the concertmaster's professional activity, which integrates performance, pedagogical, and psychological components.

Special attention is paid to the professional skills required for effective collaboration with conductors, including sight-reading proficiency, the ability to quickly navigate musical scores, accurately convey stylistic, rhythmic, and dynamic characteristics of a musical work, and respond precisely to conducting gestures. The importance of sight-reading as a key component of the concertmaster's professional competence in conducting classes is emphasized, as it ensures flexibility in working with a diverse repertoire and contributes to the development of students' interpretative thinking.

The article explores the specificity of interaction among the concertmaster, the teacher, and the student within the educational process, highlighting the significance of partnership and creative dialogue among all participants. The pedagogical role of the concertmaster as the teacher's primary assistant in shaping conducting technique, skills of working with an imaginary choir and orchestra, the ability to adjust sound, and the rational planning of rehearsal time is elucidated.

A separate focus is placed on the psychological aspect of the concertmaster's activity, which manifests itself in creating an atmosphere of trust, supporting students' stage confidence, and performing a mediating function between the student and the teacher. It is demonstrated that this component significantly contributes to the humanization of the educational process in higher music education institutions.

The study concludes that there is a need for further scholarly reflection and methodological structuring of the concertmaster's activity as a full-fledged subject of the educational process, playing an essential role in shaping the professional competence of future conductors.

Keywords: concertmaster, higher music education, professional training of conductors, sight-reading, conducting training, pedagogical interaction, psychological aspects of musical activity.

Стаття надійшла до редколегії 17.08.2026 р.
Прийнята до друку 21.10.2026 р.
Опублікована 11.11.2026 р.